

A. VARLIK FELSEFESİNİN KONUSU

Varlık felsefesi varlığın anlamını, özünü, var olanın yapısını, türlerini, ilkelerini irdeleyen bir felsefe disiplini. Varlığın ilk nedenlerini ve ilkelerini konu edinir. Varlığın ne olduğunu belirlemeye yönelir.

Felsefe, varlığa **eleştirel** bir tavırla yaklaşır. Varlık felsefesi;

- Varlık nedir?
- Varlık ne türdendir?
- Varlığın özü nedir?

gibi sorular sorarak varlık kavramını sorgular, onu anlamaya çalışır. Varlığı bir yönüyle değil, **genel** olarak ele alır.

Uluslararası Uzay İstasyonu'nun kameralarına takılan görüntülerden sonra NASA canlı yayını aniden kesti. Görüntülerde dünyadan üç cismin sırayla havalandığı görülüyor. Çok sayıda komplo teorisyeni Dünya'dan uzaya yükselen bu cisimlerin UFO olduğunu iddia etti. Teorisyenler uzaylıların dünyayı ziyaret ettiğine ilişkin iddiaların doğrulanmasına yönelik yeterli kanıt oluştuğunu da öne sürdü.

UFO konusunda en önemli adım 1968'de Erich von Däniken'in "Tanrıların Arabaları" adlı kitabının yayımlanmasıyla atılmıştı. Yazar kitabında Dünya dışında yaşayan zeki varlıkların Dünya'yı binlerce kez ziyaret ettiğini ileri sürüyor ve iddiasını çeşitli örneklerle desteklemeye çalışıyordu.

Varlık, evrende var olan her şeydir. Bu anlamda varlık, insan bilincinin dışında, ondan bağımsız olabileceği gibi, insan bilincine bağımlı da olabilir. Ev, ağaç, kalem, uçak gibi varlıklar duyuyla algılanan somut türden şeylerdir. İnsan onları algılasa da algılamasa da vardır. Felsefe, insan zihninden bağımsız olarak bulunan bu varlıkları gerçek (reel) varlık olarak adlandırmaktadır.

Buna karşılık, duyuyla algılanamayan, insan düşüncesinde var olan veya düşünceyle kavradığı rakamlar, geometrinin şekilleri, pi (π) sayısı, ekvator çizgisi gibi varlıklar da vardır. Bunların zaman ve mekan dışı varlıklar olarak elle tutulur, gözle görülür bir gerçeklikleri yoktur; değişmezler, hep aynı kalırlar. Bunlara **düşünsel** (ideal) **varlık** denir.

Varlık felsefesinin konusu, varlığın kendisidir. Felsefede ele alınacak varlık, gerçek ve ideal varlıkların hepsini kapsayan, **genel** olarak "varlık"tır. Varlık felsefesi, varlığı en genel anlamıyla ele alır.

Örnek .. 1

ÖSYM sorusu

Aşağıdakilerden hangisi varlık felsefesinde ele alınan sorulardan biri **değildir**?

- A) Var olan tanımlanabilir mi?
- B) Maddenin temelini ne oluşturur?
- C) Evren sonlu mudur?
- D) Vicdan güvenilir bir yol gösterici midir?
- E) Evrende nasıl bir düzen vardır?

Çözüm

"Vicdan" ahlâk felsefesinin temel kavramlarından biridir. Bu nedenle vicdanı sorgulayan bir soru varlık felsefesinde değil, ahlâk felsefesinde ele alınan bir sorudur. Geriye kalan diğer tüm soruların yanıtları varlık felsefesinin sınırları içerisinde aranır.

Cevap D

Varlık felsefesi, Thales'in felsefeyi de başlatan "Arkhe nedir?" sorusuyla başlar. Thales'e göre, arkhe "su"dur. Herakleitos'a göre "ateş", Demokritos'a göre ise "atom"dur. Diğer filozoflar da arkheyi farklı şekillerde tanımlamışlardır. Doğa filozoflarına göre evrende her şey, arkenin dönüşümüyle gördüğümüz hâlini alır.

Örnek .. 2

ÖSYM sorusu

Thales'e göre evrendeki her şey tek bir ana maddeden türemiştir. Anaksimenes ve Anaksimandros, Thales'in bu görüşünü paylaşmakla birlikte, ana maddenin niteliği konusunda onunkinden çok farklı görüşler ortaya atmışlardır. Burada asıl önemli olan, Anaksimenes ve Anaksimandros'un Thales'in savını herhangi bir otoriteye ters düştüğü gerekçesiyle reddetmek yerine, mantık ve deneyimlere aykırı olduğunu göstererek çürütmeye çalışmalarıdır. Bu tavır o dönem için çok yenidir. Çünkü o güne kadar, evrenle ilgili her şey doğaüstü güçlere bağlanarak inanç konusu kabul edilmiş ve hiçbir zaman tartışılmamıştır.

Bu parçaya göre, Anaksimenes ve Anaksimandros aşağıdakilerden hangisine öncülük etmişlerdir?

- A) Akılcı gerekçelere ve olgulara dayalı eleştiriye
- B) Deneyisel yöntemle yapılan araştırmalara
- C) Bilgiye değer veren toplum düzeni arayışlarına
- D) Devlet otoritesine karşı çıkan görüşlere
- E) Meslektaşlar arasında dayanışmaya

Çözüm

Anaksimenes ve Anaksimandros, Thales'le aynı soruya cevap aramışlardır. Ancak cevapları, Thales'in cevabından farklı olmuştur. Cevaplarındaki bu farklılığın nedeni, doğa üstü güçler ve inanç otoritelerinden bağımsız olarak, kendi mantık ve deneyimlerini kullanmalarıdır. Buna göre, Anaksimenes ve Anaksimandros farklı görüşleriyle, soruların cevaplanmasında akılcı gerçeklere ve olgulara dayalı eleştiri yapılmasına öncülük etmişlerdir.

Cevap A

Örnek .. 3

ÖSYM sorusu

Thales "Gerçekten var olan sudur." diyordu. "Su" ile anlatılmak istenen neydi? Her şeyin kaynağı su mudur? Yoksa Thales algılanabilir dünya ile evrenin algılanamayan nedeni arasında metafizik bir ayrım mı yapıyordu? Thales için "su" yalnızca madde değildir; o aynı zamanda yaşamdır, devinimdir, ruhtur.

Buna göre "su" için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Evreni oluşturan unsurlardan biridir.
- B) Evrenin temelindeki yaratıcı ilkedir.
- C) Evrenin ana maddesidir.
- D) Her şeyin ilk maddesidir.
- E) Görünen her şeyin ardındaki görünmeyen ilkedir.

Çözüm

Thales, "Evrenin ana maddesi nedir?" sorusunu sorarak felsefeyi başlatmıştır. O, evrenin ana maddesini su olarak açıklamıştır. Thales'e göre suyun yalnızca maddeyle sınırlı olmaması; aynı zamanda yaşam ve ruh olması, suyun evreni oluşturan biricik madde olduğunun göstergesidir. Evrendeki her şey sudan meydana gelmiştir, suyun dışında başka bir madde yoktur. Bu durumda "su" için, "Evreni oluşturan unsurlardan biridir" denemez.

Cevap A

ONTOLOJİ - METAFİZİK

a. Ontoloji

Ontoloji, görünüşlerin özünde yer alan "**kendinde varlığı**" konusunu edinen felsefe disiplini. Varlığı, yalnızca varolması bakımından, yani başka belirtilerini göz önüne almadan kavramaya çalışır. Varlık bilimi anlamına gelen ontoloji genel olarak varlıkla, varlığın anlaşılmasıyla uğraşan felsefi bir disiplindir. Ontolojik anlamda varlık bir tek şeydir.

Örnek .. 4

ÖSYM sorusu

Aristoteles, var olanı var olan olarak ele alan felsefe disiplini "**ilk felsefe**" olarak adlandırır. Bu felsefe disiplininin, varlığı bir bütün olarak ele aldığını ve varlığın ilk ilke ve nedenlerini ortaya koyduğunu söyler.

Bu parçaya göre, Aristoteles'in ilk felsefe olarak adlandırdığı felsefe disiplini aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ontoloji
- B) Epistemoloji
- C) Etik
- D) Estetik
- E) Mantık

Çözüm

İlk felsefe, "Varlığın ana maddesi sorusu nedir?" sorusu ile başlamıştır. Felsefenin, varlığı genel olarak ele alan, ilk ilke ve nedenlerini ortaya koymaya çalışan dalına varlık felsefesi (**ontoloji**) adı verilir. Varlıkla ilgili her tür sorgulama ontolojinin konusuna girer.

Cevap A

b. Metafizik

Metafizik kavramı, felsefe tarihi boyunca filozoflar tarafından farklı anlamlarda kullanılmıştır. Felsefe tarihinde metafizik, var olanı tanımlamak için varlığın gerisinde, ona temel olan bir şey arayan disiplin olarak kabul edilmiştir.

Metafiziğin konuları Tanrı, ruh, evren ve bunlara ait sorular üzerinedir. Tanrı'nın varlığı, ruhun ölmeliği, özgürlüğü, doğanın nereden gelip nereye gittiği ile ilgili problemler metafizik problemlerdir. Görüldüğü gibi metafizik, **duyularımızla algılayamadığımız** varlıkların ya da **gerçek üstü** olan şeylerin bilgisidir.

Metafizik sistemleri kuran filozoflar, asıl varlığın gerisindeki temel şeyin ne olduğunu düşünmüşlerdir. Görünen varlığın, bu asıl varlığın görünüşü olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Aristoteles varlık araştırmalarını "**ilk felsefe**" olarak adlandırmış ve ondan sonra **metafizik**, duyu organlarıyla algılanamayan şeylerin bilgisi olarak görülmüştür.

Metafiziği, aklı aşan bir felsefe olarak gören Kant, metafiziğin ele aldığı Tanrı'nın varlığı, ruhun ölümsüzlüğü, evrenin yaratılışı gibi problemlerin insan aklının olanaklarıyla yanıtlanamayacağını ileri sürmüştür.

Nicolai Hartmann ise metafiziğin konusunun **bilinmeyen, sonuna kadar çözülemeyen ve çözümlenmesi olanaksız olan problemlerden** oluştuğunu söylemiştir.

Bazı düşünürlere göre ontolojik alanda varlığın kendisi en son şeydir. Kant'a göre, anlama yetisinin kavramları ancak deney ile geçerlidir. Metafizik bize sağlam bilgiler vermez; çünkü olgusal değildir ve metafizik kavramlar deneylenemez.

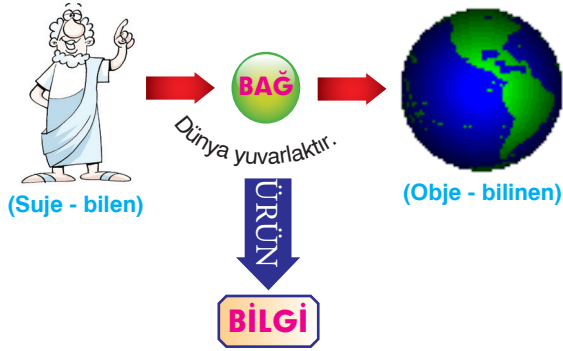
İnsan akli, bilgisinin belli bir türünde özel bir kaderle karşı karşıyadır. İnsan akli, bu bilgisinde öyle sorular tarafından rahatsız edilmektedir ki, akıl onları ne yanıtlayabiliyor ne de yadsıyabiliyor.

Kant

A. BİLGİ NEDİR?

İnsan şüphe duyan, merak eden, düşünen varlık olarak günlük hayatında birçok nesne ve durumla karşılaşır; onları algılar, ne olduklarını kavrar. Bu algılama ve kavrama etkinliğine bağlı olarak elde edilen ürüne **bilgi** denir.

Bilginin iki temel ögesi vardır: Bunlardan biri “**bilen**” insandır; diğeri, “**bilinen**” varlıktır. Bilene **suje**, bilinene ise **obje** denir. Objeler, varlıklar dünyasında renk, koku, yer kaplama gibi özellikleriyle var olan nesneler ve varoluş biçimleridir. Bilgi, bu iki öge arasında kurulan **bağ** sonucunda oluşan **ürün**dür.

İnsan, bilen süje olarak kendisi hakkında da bilgi ortaya koyabilir. Yani kendisini obje durumuna getirebilir.

BİLGİ AKTLARI

Bilgi, bilen (süje) ile bilinen (obje) arasında kurulan ilgi ve bağdan oluşur. **Akt**, var olanlar arasındaki süje-obje ilgisini kuran **bağın** adıdır.

Bilgi aktları nelerdir? Bilgi aktları, bilginin edinilmesi sürecindeki **algılama, düşünme, anlama** ve **açıklama** öğeleridir. Her bilgi aktı bir diğeriy-le ilgilidir. Anlama, düşünme ve algı aktları daha başka aktlarla birlikte etkileşerek oluşur. Çayın

içindeki kaşığın kırık görüldüğünü **algıları**m. Niye kırık görüldüğünü **düşünürüm**. Niye kırık görüldüğünü **anlarım**. Sonra bunu başkasına **açıklarım**. Bilgi aktlarının birbiriyle ilgisi vardır.

Şimdi bu dört temel aktı detaylandıralım:

a. Algı Aktı

Süje ile obje arasında bağ kurar. Bizim dışımızdaki dünyanın duyu verileri yoluyla yorumlanmasını ve kendi iç dünyamıza ilişkin süreçler hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Yani hem dışımızdaki dünyanın hem de kendi iç dünyamıza dair bilgilerin tanınmasının adıdır. Süjenin ideal varlık alanıyla ilgi kurmasında da algı aktı işlevseldir. Örneğin, balın tatlı olduğunun anlaşılması algı aktı ile gerçekleşir.

b. Düşünme Aktı

Duyu verilerine kaynaklık eden somut objelerin dünyası olduğu kadar, gerçekliği olmayan soyut ve ideal varlıkları da içeren algılar üzerine **akıl yürütmenin** ortaya çıkardığı akttır. Ay ile gelgit olayları arasında ilişki kurma düşünme aktı ile gerçekleşir.

c. Anlama Aktı

Anlama, herhangi bir şeyin bilinmesidir. Buradaki bilme doğru- dan (aracsız) oluşan bir **kavramadır**. Gemilerin yüzmesi ile suyun kaldırma kuvveti arasındaki ilişkiyi kavrama, anlama aktı- na örnektir.

d. Açıklama Aktı

Açıklama aktı, olay ve olguların ne olduklarını ve ne olmadıklarını bilmemize yarayan bilgilere ulaşmamızı sağlayan akttır. Düşünümüş, algılanmış, anlaşılmış olanın açıklaması denildiğinde ortaya çıkan bilgi aktıdır.

Açıklama, matematiksel ve mantıksal ilkelerden hareket etme şeklinde olabileceği gibi, fiziksel veya tarihsel olayların neden- sel bağıntılarını gerekçelendirme şeklinde de olabilir. Üçgenin iç açılarının toplamının neden 180 derece olduğunu belirtme bir açıklamadır.

B. BİLGİ TÜRLERİ

Bilgiler ilgili oldukları alana, elde edilme yöntemine, özellikleri- ne göre farklı türlere ayrılır.

a. Gündelik (Düzensiz) Bilgi

Yaşantılar sonucu edinilen pratik bilginin genel adıdır. Bilinçli bir araştırma sonucu elde edilmez; yapısı itibarıyla da **sistemsiz**dir. Bu bilgide olayların neden sonuç ilişkisi **gelişigüzel** kurulur. Be-

İrili bir zaman süreci içinde tek tek olaylar arasındaki ilgiyi göstermektedir. Dolayısıyla bu ilişki genel geçer bir nedensellik ilişkisi dile getirmez. Gök gürlediğinde yıldırım düşeceğini bilme, yağmur yağacağını bilme gündelik (düzensiz) bilgiye örnektir.

b. Dini Bilgi

Tanrı tarafından doğrudan vahiyle bildirilen, olduğu gibi inanılması gereken bilgilerdir. İnsana, hayata ve evrene dair bilgiler verir. Dini bilgide suje-obje arasındaki ilgiyi **inanç** kurar. Dini bilgi dogmatiktir; dolayısıyla eleştiriye kapalı ve mutlaklıdır. Kendi içinde mantıksal bir bütünlüğü vardır.

c. Teknik Bilgi

İnsanın temel gereksinimlerini karşılamak ve yaşamını kolaylaştırmak için, bilgisini araç-gereç yapmada kullanmasıyla ortaya çıkar. En basit tahta kaşıktan en karmaşık robotlara kadar her bir **araç-gereç**, teknik bilgiye dayanmaktadır. Bu bilgide beceriler önemli rol oynar.

d. Sanat Bilgisi

Sanat bilgisi yaratıcı hayal gücüne dayalı öznel bir bilgidir. Bu bilgide süje, duygusal yönüyle nesnelere yönelir, onları kavrar ve ifade eder. Burada süje, herhangi bir kimse değil, bir sanatçı veya **beğeni duygusuyla** esere yönelen alımlayıcıdır.

Bir ressam portre yapar, heykeltıraş heykel yapar, şair söz ile objesini tasvir eder. Ressamın ifade aracı renk ve boyadır.

e. Bilimsel Bilgi

Olgular arasındaki ilişkilere dayanarak belirli yöntemlerle elde edilen ve **olgular** hakkında yasalar veya ilkeler halinde ortaya konan bilgidir.

Örneğin "Gök cisimlerinin kütleleri ile doğru, aralarındaki uzaklığın karesiyle ters orantılı olarak birbirlerini ittikleri veya çektikleri"ne ilişkin Newton'un evrensel çekim yasası, fizik biliminin veya astronominin alanı içinde ele alınması gereken, olguya ilişkin bilimsel bilgidir.

Olgu türlerine bağlı olarak bilimler farklılık gösterse de hepsinde ortak yön, **sistemli** bir düşünceye dayanmaları ve **genel yasalara** ulaşmalarıdır.

1. Bilimsel bilgi, aynı türden olayların ortak yönlerini belirleyerek **genellemelere ulaşır**.
2. Bilimsel bilgi, objesine, "bilmek için bilmek" amacıyla yönelir. Bilim adamı, bilim zihniyetine sahip olarak evrende her şeyin bir **nedeni** bulunduğuna inanır. Aradığı nedenleri de doğaüstü güçlere değil, **olgulara** dayandırır. Örneğin deprem, güneş tutulması gibi olayları **neden-sonuç** ilişkisiyle açıklar.

3. Olguların bilgisi olarak bilimsel bilgi **var olanı** olduğu gibi açıklar. Değer, inanç ve ön yargıları işe karıştırmaz.

Örnek .. 1

ÖSYM sorusu

- Bir toplumbilimci, değerleri veya insanlar arasındaki ilişkileri incelerken bireyleri belli bir biçimde davranmaya yöneltmez. Sadece, olanı olduğu gibi ele alır.
- Kepler Yasaları, gezegenlerin nasıl hareket etmesi gerektiğini değil, nasıl hareket ettiğini belirtir.

Bu iki durum, bilimsel bilginin hangi özelliğine örnektir?

- A) Evrensel olması
- B) Var olan durumu betimlemesi
- C) Mantık ilkelerine dayanması
- D) Birikimli olarak ilerlemesi
- E) Olayların denetim altına alınmasına olanak vermesi

Çözüm

Verilen açıklamalarda, bir toplum bilimcinin konusuna yaklaşıırken sadece olanı olduğu gibi ele aldığı; Kepler yasalarının da gezegenlerin nasıl hareket etmesi gerektiğini değil, nasıl hareket ettiğini belirttiği ifade edilmiştir. Bu açıklamaların her ikisi de bilimsel bilginin olması gerekeni değil, var olan durumu olduğu gibi betimleme özelliğine örnek oluşturmaktadır.

Cevap B

4. Bilimsel bilgi, **nesnel** ve **kesin** bir bilgidir. Herkes için bir geçerliliğe sahiptir; insanlara ve toplumlara göre değişmez; genel geçerdir. Bilimsel tavır, bilim adamının kişisel tutum ve duygulardan arınmış olmasını gerektirir.

Örnek .. 2

ÖSYM sorusu

Bir bilimsel bilgi ürettiğini iddia eden kişi, iddiasını, bilimle uğraşan başka kişilerin de gerçekleştirebileceği gözlem ve deneylere veya onaylayacağı mantıksal çıkarımlara dayanarak belgelemekle yükümlüdür. Bilim çevrelerinin yeterince belgelenmiş saymadığı hiçbir iddia, bilimsel bilgi olarak kabul edilmez.

Bu parçaya dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?

- A) Bilimsel bilgi olgulara dayalı, tekrarlanabilir ve nesnel ölçütlerle denetlenebilir niteliktedir.
- B) Bilim, insanın, çevresinde olanları anlama ve açıklama ihtiyacından doğmuştur.
- C) Bilim genelleyicidir; tek tek olgularla değil, aynı türden olguların ortak yönleriyle ilgilenir.
- D) Bilimsel bilgi, olaylar arasındaki ilişkileri açıklayarak bu olayların kontrol edilebilmesini sağlar.
- E) Bilimsel bilgiler doğru olarak kabul edilen birtakım temel varsayımlara dayanır.

1. DİNE FELSEFİ AÇIDAN BAKIŞ

Din; eğitim, sanat, ahlak gibi temel toplumsal kurumlardan biridir. Genellikle doğaüstü, kutsal ve ahlaki öğeler taşıyan çeşitli ibadet, ayin, uygulama, değer ve inançlar bütününe verilen ortak isimdir.

En ilkelinden en gelişmiş toplumlara kadar hepsinde din kurumunun bulunduğunu görüyoruz. Tarihî süreç içinde çeşitli dinler ortaya çıkmış ve günümüze kadar gelmiştir.

İnsan, varlık yapısı bakımından aşkın bir varlığa inanır. Tüm dinlerde inanma, ilahî bir varlıkla insan arasındaki bağıdır. İlahî varlığa ulaşma yolu dinlerde farklılıklar gösterir; insanlar farklı dinlere inanırlar.

Bilincinin gelişmeye başladığı andan itibaren insan genel anlamda varlığın nedenini, özel anlamda ise kendi varoluşunun nedenini ve anlamını sorgulamaya başlar. Bu sorgulama din felsefesini ortaya çıkarmıştır.

Din felsefesi, genel olarak din olgusuyla ilgilenir. Dinin temel kavramlarını, iddialarının özünü ve anlamını tutarlı, eleştirel ve sistemli bir tarzda ele alıp irdeleyen felsefe dalıdır.

Din felsefesi yapmak, dinin temel iddiaları hakkında kapsamlı, objektif, tutarlı düşünmek ve tartışmaktır. **Din felsefesi;** dinin dayandığı temel ilkeleri, dinle ilgili temel kavramları, Tanrı ile ilgili görüşleri, herhangi bir dini değil de genel olarak dini ele alıp **akla dayalı** şekilde **eleştirir** ve değerlendirir.

Din felsefesi; “Din nedir?” sorusuna cevap verirken, bu açıklama ile ortaya çıkan vahiy, Tanrı, mucize, ibadet, iman, peygamber gibi diğer dinsel kavramların anlamlarını açıklar. İnsanlık tarihi boyunca ortaya çıkmış olan dinleri ve çeşitli inanç biçimlerini genel, tutarlı, sistemli ve eleştirel bir şekilde inceleme konusu yapar.

Din felsefesi Tanrı'nın varlığı, âlemin yaratılışı, insanın evrendeki yeri, ölümden sonraki hayat, ruhun ölümsüzlüğü ve vahyin imkânı gibi konuları, bunlarla ilgili düşünceleri inceleyerek dinin varlığını, gerekliliğini belirlemeye çalışır.

2. TEOLOJİ ve DİN FELSEFESİ

Teoloji gibi **din felsefesi** de Tanrı, evren ve insan konusunu ele alır. Ancak bu konuya yaklaşımları birbirinden farklıdır.

Teoloji (Tanrıbilimi / İlahiyat): Tanrı'nın varlığını, niteliklerini, insanın Tanrı karşısındaki yerini konu alan bir bilgi dalıdır. Teoloji, doğrudan doğruya inanca dayanır; inancın sınırları dışına çıkmaz.

📖 **Teoloji** belli bir dini, bu dine ait olan konu ve problemleri ele alır. Bu nedenle her dinin kendine özgü bir teolojisi vardır. Örneğin Yahudi teolojisi, Hristiyan teolojisi, İslam teolojisi vb. teolojiler vardır.

📖 **Teolojilerde** her din, açıklamalarını inandığı kutsal kitaplara, peygamberlerinin bildirdiklerine ve din âlimlerinin yorumlarına dayandırır. Teoloji bu çerçevede şekillenen dinî öğretiyi, **dogmatik** ve **otoriteye** bağlı kalarak kabul eder ve yaymaya çalışır. Bu nedenle ele aldığı dinin savunucusu durumundadır.

📖 **Teolojilerde** dinler, kuralları ile insanın yaşamını düzenleme amacını taşır.

Din felsefesi: Dinin kavramlarını, anlamını, temel iddialarını ve insan yaşamındaki yerini, aklın sınırları içinde kalarak açıklama, sorgulama ve eleştirme amacını taşır.

📖 **Din felsefesi** için din, ilgilendiği bilgi, bilim, ahlak vb. alanlar gibi bir alandır. Felsefenin sanata, ahlaka ya da siyasete yaklaşımı neyse dine yaklaşımı da odur.

📖 **Din felsefesi,** genel olarak inanma ve ilahî varlıkla ilişki kurma konularını ele alır ve felsefi olarak temellendirir. Din felsefesi için, “Din hakkında felsefi düşünmez.” diyebiliriz.

📖 Tanrı var mıdır, varsa nitelikleri kanıtlanabilir mi?

📖 İman, inanç nedir?

📖 Tanrı - iman - insan ilişkisi nasıl kurulmalıdır?

sorularına tutarlı temellendirmelerle cevaplar aramaya çalışmak dine felsefe ile bakmak demektir. Dinin bu sorulara kesin cevapları zaten vardır.

Dinin felsefi temellendirilmesinde, dinin temel iddiaları hakkında **rasyonel, objektif, kapsamlı, tutarlı** ve **eleştirel** bir tarzda düşünmek söz konusudur.

📖 **Din felsefesinin** dine bakışı **rasyonel** (akılcı), ve **tutarlı**dır. Bu bakış, dinin ana iddialarını **akla** dayalı olarak temellendirmeye çalışmak anlamına gelir.

📖 **Felsefenin dine bakışı** olabildiğince **kapsamlı** olmak durumundadır. Açıklamalarını belli bir dinle sınırlamaz.

📖 **Felsefenin dine bakış tarzı** **nesnel** (objektif) olmak zorundadır. Din felsefesi hiçbir dinin yanında ya da karşısında değildir. Din felsefesi, dinî inançları sorgularken insanları daha inançlı ya da daha inançsız yapmaya çalışmaz.

Teoloji, konu aldığı dinin inanç ve ibadetlerini doğru kabul eder, onları savunmaya ve güçlendirmeye çalışır. Oysa **din felsefesi**, herhangi bir dini ve onun pratik öğelerini ele almaz.

TEOLOJİ	DİN FELSEFESİ
1. Öğretileri inançla temellendirir.	Öğretileri akılla temellendirir.
2. Amacı, inançları güçlendirmektir.	Özgür düşünceye dayanır; sorgulayıcıdır.
3. Belli bir dini ele alır.	Genel olarak din olgusunu ele alır.
4. Dine bakışı inanç temelli ve dogmatiktir.	Dine bakışı rasyonel ve eleştireldir.
5. İnançlar hakkında kesin doğruları vardır.	İnançlar hakkında kesin doğruları yoktur.
6. Hakikati arama çabasıdır.	Hakikati arama çabasıdır.

Örnek .. 1

ÖSYM sorusu

Din felsefesi ve teoloji birçok ortak konuya sahip olmasına karşın bakış açısı ve kullanılan yöntemler nedeniyle birbirlerinden farklılaşmaktadır. Söz gelimi teolog, bir dine yönelik ön kabullerden veya vahiyden hareket ederek değerlendirmede bulunurken felsefeci, düşüncelerini herhangi bir ön kabule dayandırmaz ve rasyonelliği esas alarak ifade eder.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi felsefecinin “tanrı” kavramını ele alış biçimini en iyi ifade eder?

- A) Tanrı'nın varlığı felsefi açıdan tutarlı bir kabul değildir.
- B) Tanrı çeşitli vahiyler yoluyla kendisini insanlara tanıtmıştır.
- C) İyilik, doğruluk ve adalet gibi kavramlar Tanrı'dan bağımsız düşünülemez.
- D) Tanrı bütün dogmalardan bağımsız olarak ele alınmalıdır.
- E) Tanrı bu dünyada insanı düşünmeye, üretmeye ve felsefi analize uygun bir tarzda yaratmıştır.

Çözüm

Din felsefesi, dine rasyonel ve eleştirel yaklaşır. Teoloji ise inançlardan hareket ettiğinden, dogmatiktir. Felsefenin eleştirel tavrı dini dogmalardan bağımsız ele almasını sağlar.

Cevap D

3. DİN FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Din felsefesi, dini ele alırken dinle ilgili belirli kavramlara yer verir.

İnanç

Tanrı'ya, bir dine ve dinin öğretilerine inanma duygusu; bir dine, bir düşünceye gönülden bağlılıktır.

İman

Tanrı'yı ve onun bildirdiklerini şüpheye yer vermeden kalpten tasdik etme, kesin olarak inanmadır. İman, genel olarak bütün dinlerin baş koşulu olarak kutsal metinleri, Tanrı'yı ve peygamberleri tasdik etmeyi gerektirir.

Tanrı

Her şeyi yaratan, var eden varlık. Sonsuz kudret ve güç sahibi, eksik ve noksan sıfatlardan beri olan alemlerin Rabb'i.

Aşkın

Tanrı'nın doğadan ayrı, doğayı yaratma ve onun üzerinde olma özelliğidir.

Yüce

Kelime anlamı en büyük ve en üstün olan demektir. Her türlü insani ölçülerini aşan güç ve özellikleriyle saygı duyulması gereken Tanrı'nın üstün niteliğini ifade eder.

Tevhit

Tanrı'nın eşsiz, benzersiz olduğunu bilmek, onun bir ve tek olduğuna inanmaktır. Allah'tan başka ilah olmadığını kabul etmektir.

Peygamber

Tanrı'dan haber getiren elçidir. Tanrı'nın bildirdiği emir ve yasakları insanlara iletmek için Tanrı tarafından seçilmiştir. Günah işlememek, dürüst, akıllı, anlayışlı, hoşgörülü olmak gibi üstün niteliklere sahiptirler. Peygamberler Tanrı buyruklarını **vahiy** yoluyla alırlar.

Vahiy

Tanrısal buyrukların iletilme yoludur. Tanrı'nın peygamberlerine doğrudan veya melekler aracılığıyla aktardığı ilahî bilgileri içerir. Bu yolla mesajları algılamak peygamberlere özgü bir yetidir.

Dini Tecrübe

Dinî emirlere bağlı olarak inanan insanda gerçekleşen her türlü dinî yaşantı, dinî duygu, düşünce ve uygulamaların tümü. Dinî yaşantının kişiye özgüllüğünün bir ifadesidir. Örneğin; kutsal mekânı ziyaret eden bir kişinin o esnada duyduğu manevi haz durumu.

İbadet

Bir dinin inanç ve bağlılık gösterimlerinin tümüdür. Tanrı'ya yönelen saygı davranışı, tapınma, Tanrı'nın buyruklarını yerine getirme ibadettir. Örneğin İslam inancına göre namaz, oruç birer ibadettir.

Kutsal

Dini bakımdan değerli bulunan, Tanrı ve peygamberce yüceltilen, tapınılacak derecede dinî bir saygının konusu olanıdır. Örneğin Kudüs şehri hem Museviler hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar tarafından kutsal sayılan bir mekândır.

Fıtrat

Yaratılıştan gelen, dış etkilerle bozulmayan kalıtsal yapıdır. İnsandaki ilahî varlığa inanma ihtiyacı fıtratın gereğidir.

A. SİYASET FELSEFESİNİN KONUSU

Siyaset, en genel anlamda **devlet işlerini düzenleme ve yürütme** etkinliğidir. Ülke, toplum ve devlet yönetimiyle ilgili tüm etkinlikleri ifade eder. Yaşamımızın büyük bir bölümü siyasi kurumlar ve süreçler tarafından belirlenir.

Siyaset hem bilime hem felsefeye konu olmaktadır. Ancak bu iki bilgi dalının siyaset konusuna yaklaşımı birbirinden farklıdır.

Siyaset bilimi, siyaset alanına giren tüm olguları bilimsel yöntemlerle araştırır, genel sonuçlara ve yasalara ulaşmaya çalışır. Bireylerin siyasi yaşamdaki rolünü, yönetim biçiminin toplumsal yaşama etkilerini ve siyaset kurumunun işlevlerini inceler; devlet biçimlerini, siyasi olguları ve süreçleri açıklar. Siyaset bilimi olanı olduğu gibi inceler, hiçbir değer yargısında bulunmaz.

Siyaset felsefesi, siyasi yaşamı felsefeye özgü bir yaklaşımla ele alan ve irdeleyen felsefe dalıdır. Siyaset üzerine bir sorgulama ve akıl yürütme etkinliğidir. “**olması gereken**” hakkında görüşler ileri sürerek değer yargılarında bulunur.

Siyaset felsefesi;

- Yönetimle ilgili kavram ve yargıların değerini ve geçerliliğini,
- Siyasal otoritenin oluşumunu, kaynağını, gücünü nasıl sürdürdüğünü,
- Siyasi ve toplumsal gelişim sürecinde ortaya çıkan devlet tiplerini,
- Siyasal otoriteyle birey arasındaki ilişkiyi ve bunların daha adil duruma gelip gelmeyeceğini,
- Devletlerin oluşmasında etkili olan düşünceleri,

- İdeal düzen arayışlarını, ütopyaların yapısını,
 - Sivil toplum, devlet ve demokrasi ilişkisini
- ele alır ve irdeler.

Örnek .. 1

ÖSYM sorusu

Aşağıdaki sorulardan hangisi “siyaset felsefesi”nin ilgi alanı içinde yer almaz?

- A) Devlet nasıl bir niteliğe sahiptir?
- B) Hukuk sistemlerinin dayandığı temel nedir?
- C) İdeal toplumsal düzen ne demektir?
- D) Egemenliğin kullanılış biçimleri nelerdir?
- E) Bilginin sınırları var mıdır?

Çözüm

Siyaset felsefesi, devlet, meşruiyet, hukuk vb. kavramları açıklayan; “Bir hükümeti ne meşru kılar?”, Devlet hangi özgürlükleri ve hakları neden korumalıdır?, Yurttaşların devlete karşı yükümlülükleri nelerdir?, İdeal düzen olabilir mi?” gibi temel sorulara cevap arayan felsefe disiplini. “Bilginin sınırları var mıdır?” sorusu yönetimi irdelemediğinden siyaset felsefesinin alanına girmez. Bilgi felsefesinin alanına girer.

Cevap E

Örnek .. 2

Aşağıdakilerden hangisi “siyaset felsefesi” ile “siyaset bilimi”nin farkını dile getirmez?

- A) Var olan durumu betimler.
- B) İdeal yönetim biçimini belirler.
- C) Yönetimle ilgili kavramları kullanır.
- D) Olması gerekeni belirler.
- E) Yönetim olgusunu konu edinir.

Çözüm

Siyaset, yönetimle ilgilidir. Siyaset felsefesi ile siyaset bilimi konularını açıklarken veya temellendirirken kullandığı kavramlar aynıdır. İkisinin yönetimle ilgili kavramları kullanması aralarında fark oluşturmaz.

Cevap C

3. Meşruiyetin Ölçütü Nedir?

Yönetici güç, iktidarı için meşruiyete gereksinim duyar. Yönetme gücünün bir hakka dayandığı fikri, yönetilenlerce kabul edildiği ölçüde iktidar **meşru** olur.

Siyasi iktidarlar, hukuka ve kendilerini doğuran güç ya da düşünceye bağlı kaldıkları sürece meşrudur. Kendilerini doğuran güç ya da düşünceye bağlı olmayan iktidarlar, hukuka uygun olsa bile meşru sayılmaz.

İktidarın meşruiyeti sorunu, iktidarın kaynağı sorunuyla yakından ilgilidir. Çünkü, her iktidar kendi kaynağının ilkelerine, dayanaklarına bağlı kaldığı sürece **meşru** sayılabilir. Bundan dolayı meşruiyetin ölçütünü iktidarı oluşturan kaynaklara dayalı olarak açıklamak gerekir.

Bu açıklamaları **üç** grupta toplamak mümkündür:

İktidarın kaynağını insanların korunması olarak gören anlayışa göre meşruiyetin ölçütü, **insanların temel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması, ahlaki olarak olgunlaşması ve erdemli olarak yetiştirilmesi** işlevlerinin yerine getirilmesidir. Örneğin İbni Haldûn, iktidarın insanların birbirlerine zarar vermesini engellemesi gerektiğini savunmuştur. O, bunu yapamayan iktidarın, kendi varlık nedenini gerçekleştiremediğinden meşru olamayacağını vurgulamıştır.

İktidarın kaynağını Tanrı olarak gören anlayışa göre meşruiyetin ölçütü, Tanrı'nın emirlerini yerine getirmektir. **İktidar, toplumu Tanrı'nın koyduğu bu yasalara uygun şekilde yönettiği sürece meşrudur.**

Sözleşmeci yaklaşıma göre iktidar, kaynağını toplumdaki bireylerin birlikte yaşama isteğinden alır. Dolayısıyla meşruiyetin ölçütü **sözleşme şartlarının** yerine gelmesidir. Demokratik yönetimlerde, yasalar uyarınca halkın seçtiği kişilerden oluşan ve halkı temsil eden iktidar meşrudur. Meşruiyetin kaynağı halkın özgür iradesi ve oyudur.

Örnek .. 2

ÖSYM sorusu

Toplumsal düzenin yasal olması yeterli değildir; toplumsal düzen, aynı zamanda meşru görünmelidir. Bireyin, korku içinde yaşayan bir uyruk olarak değil, ikna olmuş bir yurttaş, özgür bir birey olarak toplumsal normları kendisinin normları diye algılaması da zorunludur. İnsanın bu normları içselleştirmesi, "rıza" ya da "meşrulaştırma" dediğimiz şeydir.

Parçaya göre, meşruluğun dayanağı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Düzeni sağlayan yasalar bulunması
- B) Normların bütün bireyler için bağlayıcı olması
- C) Normların benimsenmesi
- D) Bireyin isteklerinin göz önünde bulundurulması
- E) Normların başka toplumlar tarafından da kabul görmesi

Çözüm

Parçada, meşruluğun dayanağı olarak toplumsal normların içselleştirilmesi gösterilmiştir. İçselleştirme, yurttaşın ikna olmuş özgür bir birey olabilmesinde önemli görülmüştür. Normları içselleştirme, bireyin onları benimsediğini gösterir.

Cevap C

4. Bürokrasiden Vazgeçilebilir mi?

Bürokrasi, memurlardan kurulu devlet örgütünü ifade eder. Bir piramidi andıran bürokratik yapı içerisinde herkes bir üsttekini yasalara uygun olarak verdiği emirleri yerine getirmek durumundadır.

e-devlet; kamu kuruluşları, vatandaşlar ve ticari kurumlar arasındaki bilgi, hizmet ve mal alışverişlerinde bilgi teknolojilerinin kullanılarak performans ve verimlilik artışını hedefleyen devlet modeli olarak tanımlanmaktadır. e-devlet uygulaması ile **bürokrasinin azalması**, zamandan kazanç sağlanması, maliyetlerin düşmesi, verimliliğin ve hayat kalitesinin artması beklenmektedir.

Bürokraside her şey ayrıntılı kurallarla belirlenmiştir. Bu durum, bürokrasinin işlerliğini yavaşlatır ve eleştirilmesine yol açar.

Mill'e göre bürokrasi, yönetim kesiminde kuralcılığın, katılığın, beceriksizliğin, yavaşlığın, gereksiz işlerin simgesidir. Ayrıca bürokrasi, özgürlüğü ve hükümeti sürekli tehdit eden bir güçtür.

Buna rağmen bürokrasinin olumlu yanları da vardır. **Uzmanlaşma** ve **iş bölümünün** fazla olması, onun olumlu yönünü oluşturur. Bu yüzden bürokrasiden vazgeçmek yerine onun hızlı çalışmasını sağlanması gerektiğini öne süren düşüncüler çoğunluktadır.

Max Weber'e göre bürokrasi gereklidir ve ondan vazgeçmek mümkün değildir. Çünkü bürokrasi devlet örgütlenmesinin en akılcı örneklerinden biridir. Bürokrasiye bu özelliği kazandıran, onun somut işleyişinde geçerli olan ilkelerdir. Bu ilkeler şunlardır: Yasal kural ve yaptırımlara dayanması, devamlılığı sağlanmış bir görevliler kadrosunun olması, yazılı belge ve işlemlere dayalı çalışma geleneğine sahip olması, mevki, bilgi ve yeteneğe göre verilmiş yönetme yetkisi ve sorumluluğunun olması, iş bölümü esasına dayalı bir hizmet anlayışının olması, açık-seçik bir hiyerarşik yapının olması ve her kademenin bir üst kademece kontrolünün sağlanması.

5. Sivil Toplumun Anlamı Nedir?

Halkın, çeşitli toplumsal sorunlara çözüm getirebilmek ve kamuoyu oluşturup sesini yöneticilere duyurabilmek için kurduğu **gönüllü kuruluşlar** sivil toplum kuruluşu adını alır. Bu gönüllü kuruluşların başlıcaları; sendikalar, meslek kuruluşları, vakıflar, dernekler, okul aile birliği vb'dir.

Sivil toplum kuruluşları devletin siyasi otoritesi ve kurumlarının dışında örgütlenirler. Demokrasinin gelişmesine ve güçlenme-

ORTAK ESTETİK YARGILARIN VARLIĞI

İnsanın bir sanat eseri karşısında, “Bu güzeldir.”, “Bu çirkindir.” gibi beğeniye dayalı verdiği yargılara **estetik yargı** denir. Estetik yargı estetik hazzın ifadesidir. Estetiğin temel sorunlarının başında, ortak estetik yargıların olup olmadığı sorunu gelir.

Sanat felsefesinde;

Herkesin beğenisine ve zevkine karşılık bir güzellik gelmekte midir?

Ortak estetik yargılar var mıdır?

Güzellik söz konusu olunca herkes farklı estetik tavır ve yargıya mı sahiptir?

soruları irdelenmiştir. Bu konuda iki farklı görüş vardır. Biri, ortak estetik yargıların varlığını **kabul eden** görüş; diğeri, ortak estetik yargıların varlığını **reddeden** görüş.

ABD’de “Televizyonun Komedi Kraliçesi” olarak anılan Lucy’nin doğduğu kasabadaki heykelini “çirkin” bulan kasabalılar, heykelin kaldırılmasını istiyor. Heykelle ilgili tartışma ülke geneline yayıldı.

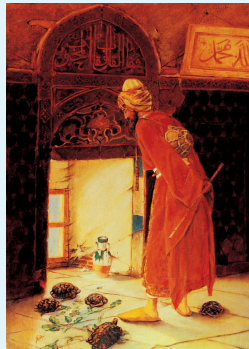

Üç yıl önce sosyal medya üzerinden, “Lucy’yi çok seviyoruz, kaldırın bu heykeli” başlıklı kampanya düzenleyen kasaba halkı, ünlü oyuncuya yakışır bir heykelin yapılması talebinde bulunmuştu.

1. Ortak Estetik Yargıların Varlığını Kabul Edenler

Bazı filozoflar estetik beğeniye ve estetik yargıyı öznenlikten arındırmaya, nesnel kılmaya çalışmışlardır. Böylelikle “güzel”e nesnel bir değer ölçütü getirmek istemişlerdir.

Ünlü ressam Osman Hamdi Bey’in “Kaplumbağa Terbiyecisi” adlı eserini, resim sanatı ile ilgilenenlerin büyük bölümü bir şaheser olarak değerlendirmektedir. Bunun şaheser olarak değerlendirilmesinin, ortak estetik yargıların varlığını temellendirdiği söylenebilir.

Ortak estetik yargıların varlığını kabul eden görüşe göre, bütün başka niteliklerden bağımsız, insanın dışında güzellik dediğimiz bir nitelik vardır. Bu, güzelliğin **nesnel** olduğu ve herkes için geçerli olduğu anlamına gelir. Örneğin “Özgürlük anıtı”, dünyada hiçbir insan kalmasa da yine aynı güzellik değerini taşıyacaktır. Bazı sanatçılar ve onların ortaya koyduğu eserler çok seyrediliyor, dinleniyor, okunuyorsa, bunlarda herkesin kabul ettiği yüksek estetik değerler var demektir.

Ortak estetik yargıların varlığını savunanlar arasında Platon, Aristoteles, Plotinos, Hegel, Kant yer alır.

Platon

Platon’da idealar, diğer özellikleri yanında kendinde güzeldirler. **idealar** tüm insanlar için ortaktır. Nesnelerdeki güzellik, idealar-daki güzelliğin bir yansımasıdır.

Aristoteles

Güzellik **uyum, oran** ve **ölçülülüğün** kaynaştığı bir bütündür. Aristoteles bunları ortak estetik değerler olarak kabul etmiştir. Bu nitelikleri taşıyan sanat eseri için herkes aynı estetik yargıda bulunur. Estetik yargılarda herkesin ortaklaşa kabul edebileceği ilke, orantıyı ve belli bir büyüklüğü gösteren **matematiksel düzendir**.

Plotinos

Plotinos estetik yargıların varlığını, “**Tanrısal aklın** evrende güzellik biçiminde yansıması” olarak kabul etmiştir. Tanrısal akıl, tüm varlıklara güzellik veren evrensel bir ilkedir.

Hegel

Hegel sanatı, “**Mutlak Ruh**”un duyulur nesnelerde görünür hale gelmesi şeklinde açıklar. Mutlak Ruh, evrensel bir ilkedir; ondan yansıyan güzellik de evrensel olacaktır. Bu durumda ortak estetik yargılar vardır.

Kant

Kant’a göre, insanlar hoşlarına giden ya da gitmeyen bir şeyi duygularına dayanarak değerlendirirler. İşte bu duygu “**ortak estetik duygu**” adını alır. Ortak estetik duygu, estetik değer yargılarının zorunluluğunu ve genel geçerliğini sağlayan ilkedir. Tüm insanlarda doğuştan vardır. Ortak estetik duygu nedeniyle herkes aynı estetik yargıya ulaşır.

Estetik yargı, beğeni duygusuna dayanır. Güzelin beğenisi çıkarsız ve özgün bir hazdır. Yani, hiçbir karşılık gözetmeyen bakış nesnedeki güzelliği görecektir. Herkes güzele baktığı zaman **ortak estetik yargılara** ulaşacaktır.

İnsan bir sanat eseri karşısında “Bu güzeldir.” derken, diğer insanların da o şeyi güzel bulmasını ister. Ben seyrettiğim bir tabloyu güzel buluyorsam, diğerleri de güzel bulmalıdır. Güzel, zorunlu olarak hoş gitme özelliği taşır. “Güzel yargısı” evrensel ve zorunludur. O hâlde estetik yargılar **genelgeçer ve zorunlu** olmalıdır.

Örnek .. 1

ÖSYM sorusu

Bir Japon filminde, evlenecek çift baharda çiçek açmış kiraz ağaçlarının çevrelediği yolda yürüyordu. Görüntü harikaydı, beni çok etkilemişti. Japon inançlarında çiçek açmış kiraz ağacının, muhteşem güzelliği nedeniyle kutsal sayıldığını daha sonra bir belgeselden öğrendim. Bunu öğrenmiş olmam o görüntüyle ilgili estetik yargımı değiştirdi.

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisini destekler niteliktedir?

- A) Sanat eserinin topluma vereceği bir ileti olmalıdır.
- B) Estetik yargılar güzelin bilgisinden çok, alınan hazza bağlıdır.
- C) Doğada güzel olanlar sanatta da güzeldir.
- D) Sanatın amacı güzeli ortaya koymaktır.
- E) En az bir süje haz alıyorsa o sanat eseridir.

Çözüm

Parçada anlatılanları adım adım analiz edelim:

- I. Evlenecek Japon çiftlerin baharda çiçek açmış kiraz ağaçlarının çevrelediği yoldaki yürüyüşünün harika görüntüsü onları seyreden bireyi etkilemiş, onda estetik hazza yol açmış.
- II. Birey bu yürüyüşün, çiçek açmış kiraz ağacının kutsallığıyla ilgili olduğu, evlenecek Japon çiftlerin inançlarının gereğini yerine getirdiği bilgisini edinmiş.
- III. Sonradan edindiği bu bilgi onun estetik hazzını yok etmemiş; estetik yargısını değiştirmemiş.

Bu durum ondaki estetik yargının, gördüklerinin bilgisine değil, estetik nesneden aldığı hazza bağlı olduğunu göstermektedir.

Cevap B

2. Ortak Estetik Yargıların Varlığını Reddedenler

Bazı düşünürler insanın iç dünyasının ve ruhsal yapısının estetik yargıları belirlediğini, her insanda değişiklik gösteren bu yargıların ortaklaşa var olamayacağını söylemişlerdir.

Latincedeki “De gustibus non est disputandum.” (“Renkler ve zevkler tartışılmaz.”) sözü öteden beri ortak estetik yargıların olamayacağını savunanların ana dayanağıdır. Bunlara göre herkesin bir zevki, bir beğenisi vardır ve bu estetik değer insandan bağımsız değildir. Estetik değer yargıları subjektif nitelik taşıdığından, **ortak estetik yargılar yoktur**. Herkesin zevki ve beğenisi kendince doğrudur ve haklıdır.

Güzellik anlayışı ve beğeniler insanlara göre değişebildiğinden, estetik yargılar subjektiftir. Bir kimsenin Beethoven’ın 9. Senfonisini beğenip, onu güzel diye nitelenmesi için bir zorunluluk yoktur. Estetik beğeni ya da zevk toplumdan topluma, çağdan çağa, insandan insana değişir.

Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi Croce’tur.

Croce

Croce’a göre sanatsal ifade, sanatçının ruhunda meydana gelen bir yaşantıdır. Sanatçı, eserini sezgisel olarak yaratır. Sanatçının ruhunda oluşan estetik olay hakkında herkesin kabul edeceği genelgeçer yargılara varılamaz.

Sanatçının eserine bakan ve onu değerlendiren alımlayıcılar ondan farklı biçimlerde etkilenirler. Farklı estetik hazlar alırlar. Bu durum estetik yargıların nesnel değil, öznel olduğunu gösterir.

Örnek .. 2

ÖSYM sorusu

Kimi sanatçılar dünyayı, ona ilişkin her türlü bayat algının; pembe ten, sarı veya kırmızı elmalara ilişkin her türlü önyargının dışında, yepyeni görmemizi isterler. Basmakalıp düşüncelerden kurtulmak kolay değildir elbette; ama bu kalıplardan kurtulan sanatçılar, genellikle en ilginç yapıtları veriyorlar. Bize, doğadaki varlıkların hiç düşlemediğimiz, yepyeni güzelliklerini görmeyi öğretenler de onlardır. Eğer onları izleyip onlardan bir şeyler öğrenirsek, pencereden dışarı bakmak bile heyecan verici bir serüvene dönüşecektir.

Bu parçaya göre, sözü edilen sanatçılar bize aşağıdakilerden hangisini kazandırmaktadır?

- A) Heyecanları denetleme yetisi
- B) Değerleri karşılaştırma yetisi
- C) Renkleri doğadaki gibi algılama gücü
- D) Farklı güzellik anlayışlarını kabul etme eğilimi
- E) Doğadaki güzellikleri resme yansıtmaya isteği

Çözüm

Parçada, kimi sanatçıların dünyayı bayat algının dışında yepyeni görmemizi istediklerine yer verilmiştir. Ayrıca basmakalıp yargılardan kurtulan sanatçıların, bize doğadaki varlıkların hiç düşlemediğimiz, yepyeni güzelliklerini görmeyi öğrettikleri ifade edilmiştir. Bu verilenlerden hareketle sözü edilen sanatçıların bize, farklı güzellik anlayışlarını kabul etme eğilimi kazandırdıkları söylenebilir.

Cevap D

1. Bir önerme karşısında bulunduğumuz zaman, doğruluğundan ancak doğrularak emin olabiliriz. Doğrulanamıyorsa o önerme ne doğrudur ne de yanlıştır, anlamsızdır.

Bu bilgi aşağıdaki akımlardan hangisinin temel savıdır?

- A) Hermeneutik
- B) Fenomenoloji
- C) Diyalektik idealizm
- D) Mantıkçı pozitivism
- E) Egsiztansiyalizm

2. Bergson, "bir gerçekliğin bilgisine görelî olarak değil de mutlak bir biçimde ulaşmanın tek yolu, ona dışarıdan bakmak yerine onun içine yerleşerek onu kavramaktır" ifadesini kullanır. İşte bu durum, sezgidir. Peki, sezginin bize gösterdiği gerçeklik nedir? Bu, "süredir. Bergson'un düşüncesi çerçevesinde biz saf süreyi ancak sezginin bize göstermesi ile daha yalın kavrayabiliriz. Sezgi; gerçekliğe nüfuz eden, nesnelerle doğrudan ve aracısız temas kuran bir yetidir.

Parçaya göre, aşağıdaki yargılardan hangisi parçada anlatılanlarla çelişir?

- A) Sezgi, bize gerçekliğin kendisini verir.
- B) Süre fikri bilinç tarafından yaratılmakta ve yaşanmaktadır.
- C) Sezgi bizi zamanın dışına çıkararak bir mekana taşır.
- D) Biz sezgi aracılığıyla dinamik olanı kavrarız.
- E) Sezginin bize gösterdiği şey, sürenin akışıdır.

3. "Hiçbir insanın bilgisi, edindiği tecrübenin ötesine geçmez" diyen John Locke, insanın mutlak bilgiye erişiminin duyulardan edinilen girdilerin yorumlanmasıyla olduğunu savunmuştur. O'na göre, duyulardan edindiğimiz bilgiler iç duyum sürecinden geçer. İç duyum sırasında, duyu ile edinilen bilgiler işlenir, önceki girdiler ile karşılaştırılır, benzer ve farklı yönler bulunarak kaydedilir. İnsan zihni kompleks ideler olarak nitelendirilen bu süreç sonrasında asıl bilgiye ulaşmaktadır.

John Locke'un bu görüşü aşağıdakilerin hangisinde özetlenmiştir?

- A) Bilgi doğuştan zihinde yer alır.
- B) Yaşamda işe yarayan bilgiler doğrudur.
- C) Bilgi, duyu ve akıldan bağımsızdır.
- D) Deney yoluyla ulaşılan bilgiler doğruyu verir.
- E) Bilgi kişiden kişiye değişir.

4. Birçok filozofun kendi başına birer iyi olarak gördüğü entelektüel yetileri, karakter erdemlerini, talihin insana bağladığı sağlık, esenlik, onur gibi değerleri, Kant, kendi başına ve koşulsuz iyi olmadıkları gerekçesiyle bir kalemde siler. Bütün bu güç, erdem ve değerler iyi irade tarafından yönlendirilmedikleri sürece, pek bir değer ifade etmedikleri gibi, insan için zararlı dahi olabilirler.

Parçaya göre Kant, ahlaki eylemde aşağıdakilerden hangisini öncelemektedir?

- A) Özgürlüğü
- B) Niyeti
- C) Hazzı
- D) Ölçülü olmayı
- E) Sorumluluğu

5. Deneyimleri edinmenin yegane kaynağı olarak duyuları işaret eden John Locke için, insanın doğmadan önce herhangi bir bilgiye sahip olması mümkün değildir. "İnsan zihni doğduğu anda boş bir levha gibidir" diyerek zihinde doğuştan gelen hiçbir bilgi olmadığını öne sürmüştür. Böylece kendinden önceki filozofların savı olan "a priori" terimini ortadan kaldırmış ve zihni tertemiz bir sayfa olarak, teknik deyimle "tabula rasa" olarak nitelendirmiştir.

John Locke'un bu görüşü aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?

- A) Bilgi türleri
- B) Bilginin işlevi
- C) Bilginin kaynağı
- D) Bilgi edinmenin amacı
- E) Bilginin sınırları

6. İnsanlık kültürünün göz kamaştırıcı bir gelişme ve ilerleme içinde bulunduğuna inanan bir çağın ortasında Rousseau; bu kültürün insanı gerçek doğasından soyutladığını, duygunun raftan kaldırılarak bütün değerlerin akla göre biçilmesiyle insanın gittikçe bir mutsuzluk içine itildiğini savunmuştur.

Parçaya göre, Rousseau'nun aşağıdakilerden hangisini bir sorun olarak gördüğü söylenebilir?

- A) İnsanın kendine yabancılaşmasını
- B) İnsanın doğa durumunda kalmasını
- C) İnsanın ihtiyaçlarının sınırlandırılmasını
- D) İnsanın duygularını yaşamamasını
- E) İnsanın akıl yetisini kullanmasını

7. Düşünce en basit, en soyut ve içerik bakımından en boş olan kavramlardan daha kompleks, daha somut ve daha zengin kavramlara doğru ilerler. Hegel'in diyalektik yöntem adını verdiği bu yöntemle göre, biz işe soyut ve tümel bir kavramla başlarız (tez); bu kavram bir çelişkiye yol açar (antitez); birbirlerine çelişik olan bu iki fikir, ilk iki kavramın bir birliliğini ifade eden üçüncü bir kavramda uzlaştırılır (sentez). Yeni kavram da yeni birtakım problem ve çelişiklere yol açar; öyle ki bunların da başka kavramlarda çözülmesi gerekir.

Hegel bu görüşünde aşağıdakilerden hangisini savunmaktadır?

- A) Düşüncenin önünde engeller bulunduğunu
- B) Düşüncede ve doğada zorunluluk bulunmadığını
- C) Düşüncenin karşıtlıklar içinde gelişim gösterdiğini
- D) Düşüncenin, zaman içinde anlamını yitirdiğini
- E) Düşüncenin kendi içinde ayrıştığını

8. Hegel'e göre, diyalektik hareketin birinci adımında O, kendisindedir. Burada O, henüz bir imkanlar ülkesidir; potansiyelini henüz gerçekleştirmemiştir. Bununla birlikte, onun kendisini bilmesi, tanıması için, kendisine bir gerçeklik kazandırması gerekir. Bu amaçla O, kendisini ilk olarak doğada gerçekleştirir

Parçada geçen "O", aşağıdakilerden hangisinin karşılığıdır?

- A) Varlık
- B) Ego
- C) Kültür
- D) Geist
- E) Antitez

9. Seçtiği örnekte, "kişinin hayatını sürdürmesinin ödev olduğunu, fakat ayrıca herkesin buna doğru bir eğilimi olduğunu" söyleyen Kant, hayatı sürdürmek söz konusu olduğunda iki temel ön kabul bulunduğunu ima eder. Ben hayatımı, sadece bunu yapmaya eğilimim olduğu için sürdürdüğüm takdirde, benim eylemimin ahlaki bir değeri olamaz. Eylemimin ahlaki bir değeri olabilmesi için benim onu, hayatımı sürdürmek görevim olduğu için veya bir ahlaki yükümlülük duygusuyla yapmam gerekir.

Kant'a göre, bir eylem hangi durumda ahlaki nitelik kazanır?

- A) Yararlı sonuçlar sağlaması
- B) Bir beklentiyle yapılması
- C) Sadece iyi istenciyle yerine getirilmesi
- D) Çevrenin beklentisine uygun düşmesi
- E) Mutluluk elde etmeye yönelik olması

10. Var olan değerler yaşamı ortadan kaldırır. Bu değerlerin arkasında güçlü ve bağımsız olanlara karşı güçsüz olan yığınların kendilerini koruma içgüdüleri vardır. Oysa insanlıkta ilerleme olabilmesi için güçlü bağımsız insanların egemenliğinde bir topluluk olması gerekir. İnsan kendisini yenileyecek ve aşacaktır; kendisinden üstün bir şey yaratacaktır. Fakat insanın üstün insana ulaşabilmesi için kendisini yok etmesi gerekir.

Bu parçadaki görüşler aşağıdakilerden hangisine yakındır?

- A) F. Nietzsche'nin nihilizmine
- B) A. Comte'un pozitivizmine
- C) H. Bergson'un entüisyonizmine
- D) T. Mengüşoğlu'nun felsefi antropolojisine
- E) N. Topçu'nun isyan ahlakına

11. Kant'ta bilginin en temel iki unsuru, algı ve anlama yetisidir. Nesneler önce uzay ve zamanda benim algıma verilir. Ancak algı bize sadece ham veri verir. Burada deney ile başlayan bilgi, anlama yetisinin operasyonları ile devam eder. Anlama yetisi ile ben bana verilen bilgiyi işler, düşünür ve kavramlar oluştururum. Yani bilgi, algının apriori formları (zaman ve mekân) vasıtasıyla alınan duyu verilerinin anlama yetisinin kategorileri tarafından bir kavram altına alınmasıyla oluşur. Bilgideki bu unsurların herhangi birinin eksik olması durumunu Kant; "Algısız kavramlar boş, kavramsız algılar kördür" biçiminde dile getirir

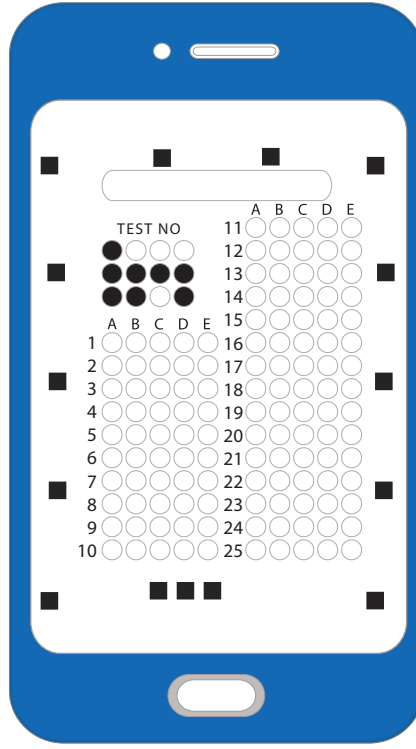
Kant bu görüşünde aşağıdakilerden hangisine açıklık getirmektedir?

- A) Bilimin amacına
- B) Eylemlerin amacına
- C) Varlıkların sınıflanmasına
- D) Bilginin türlerine
- E) Bilginin kaynağına

12. Varoluşçuların düşüncesi, "varoluş özden önce gelir" savıyla özetlenebilir. Bu anlayışa göre insan dünyaya bırakılmış bir kimsesizdir. Yine bu düşüncenin filozoflarına göre insan bir varlık olarak ortaya gelir, ama özünü oluşturmamak kendi elindedir.

Buna göre, varoluşçuluk aşağıdaki kavramlardan hangisini düşüncesine temel yapmıştır?

- A) Yazgıcılık
- B) Özgürlük
- C) Çatışma
- D) Ölümlülük
- E) Bilgelik

10. Basamak Kontrol Testi Optiği

10. BASAMAK CEVAP ANAHTARI

Test 1	1-D	2-A	3-E	4-A	5-B	6-C	7-A	8-D	9-A	10-D
	11-E									

Test 2	1-B	2-D	3-B	4-C	5-D	6-C	7-B	8-D	9-A	10-A
	11-E	12-E								

Test 3	1-A	2-C	3-A	4-E	5-B	6-E	7-D	8-B	9-D	10-A
	11-D	12-B								

Test 4	1-C	2-E	3-A	4-C	5-C	6-D	7-E	8-A	9-E	10-B
	11-C	12-B	13-C	14-E	15-C	16-B	17-C			

Test 5	1-B	2-E	3-A	4-B	5-C	6-B	7-D	8-C	9-C	10-D
	11-E									

Test 6	1-D	2-D	3-A	4-C	5-E	6-B	7-C	8-B	9-C	10-C
	11-B	12-A								

Test 7	1-E	2-A	3-E	4-C	5-D	6-B	7-B	8-A	9-B	10-C
	11-C	12-B	13-D	14-B	15-E	16-E	17-D			

BKT	1-D	2-C	3-D	4-B	5-C	6-A	7-C	8-D	9-C	10-A
	11-E	12-B								